

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ

АВТОРСЬКИХ МЕТОДИК У ДИСЕРТАЦІЙНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

підготовки доктора філософії

спеціальності 016 Спеціальна освіта

освітньо-наукової програми Спеціальна освіта

Луцьк – 2024

Силабус освітнього компонента «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» підготовки доктора філософії галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта, за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта».

Розробник: Брушневська Ірина Миколаївна, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Погоджено

Гарант освітньо-наукової програми:

Зоряна МАЦЮК

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

протокол № 1 від 29 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри:

(Кузава І.Б.)

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	<u>Галузь знань</u> 01 Освіта/Педагогіка <u>Спеціальність</u> 016 Спеціальна освіта <u>Освітньо-наукова програма</u> Спеціальна освіта <u>Освітній рівень:</u> доктор філософії	<u>Вибірковий</u>
Кількість годин / кредитів 120 / 4		Рік навчання 2
		Семестр 4-ий
ІНДЗ: є		Лекції 10 год
		Практичні 14 год
		Самостійна робота 88 год.
		Консультації 8 год.
	Форма контролю: залік	
Мова навчання		українська

II. Інформація про викладача

ППП Брушневська Ірина Миколаївна

Науковий ступінь кандидат педагогічних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Контактна інформація: 0508762003, Brushnevsk.Iryna@vnu.edu.ua

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу

Силабус освітнього компонента «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» є нормативним документом Волинського національного університету імені Лесі Українки, який розроблено кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти на основі освітньо-наукової програми «Спеціальна освіта» підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня відповідно до навчального плану для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта денної форми навчання. Силабус укладено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС).

Зміст освітнього компонента: основні питання методики та організації науково-дослідної діяльності при написанні дисертаційного дослідження. Викладено поняття, принципи, особливості планування, методи, структуру і технології теоретичних та експериментальних досліджень. Акцентовано увагу на системному підході при створенні авторських методик у дисертаційному дослідженні. Значну увагу приділено питанням психології наукової діяльності, етики наукових досліджень, розвитку науково-творчого потенціалу особистості.

2. Пререквізити

Для освоєння освітнього компонента використовують знання, вміння і навички, сформовані у ході вивчення ОК «Теоретичні та прикладні проблеми спеціальної освіти», «Академічна доброчесність та наукова етика», «Інформаційні та електронні ресурси у

спеціальній освіті», «Філософія та методологія науки», «Промоція наукового продукту та управління проектами», «Методика викладання фахових дисциплін спеціальності Спеціальна освіта».

Постреквізити. Освоєння даного освітнього компонента є необхідною основою для подальшого вивчення ОК «Технологія апробації результатів дослідження у спеціальній освіті», педагогічна практика.

3. Мета і завдання освітнього компонента

Метою вивчення освітнього компонента є формування у здобувачів вищої освіти знань і вмінь, необхідних для розроблення освітніх моделей, корекційних програм або авторських методик у дисертаційному дослідженні; формування практичних умінь і навичок графічного оформлення освітніх моделей, пояснення компонентів моделей і методик, врахування компонентів навчально-виховного процесу дітей з психофізичними порушеннями.

Набуті знання та вміння формують у здобувачів вищої освіти такі **уміння**:

- застосовувати й розвивати загальні вміння з проведення наукового дослідження актуальних проблем спеціальної освіти;
- розробляти та репрезентувати моделі як цілісні, логічно інтегровані структури системного науково-педагогічного дослідження, оприлюднювати у різних формах результати і звіти, у т. ч. й іноземною мовою;
- застосувати доцільно підібрані теоретичні та емпіричні методи дослідження з урахуванням функцій, вимог і завдань педагогічного діагностування за темою наукового пошуку;
- використовувати сучасні методології й методи оцінювання освітніх програм, аналізувати і робити висновок про дотримання галузевих стандартів, нормативних актів тощо;
- проєктувати та моделювати науково-педагогічне дослідження з метою аналізу й оцінювання результатів освітнього процесу відповідно до цілей і завдань дисертаційного дослідження.

4. Результати навчання (компетентності)

Відповідно до освітньо-наукової програми «Спеціальна освіта» у ході вивчення освітнього компонента «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» у здобувачів вищої освіти необхідно сформулювати загальні і фахові (спеціальні) компетентності, а саме:

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти, застосовувати методологію наукової діяльності та педагогічної науки, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти на основі системного наукового світогляду та загального культурного

кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК02. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, пошуку, оброблення та аналізу наукової інформації з різних джерел.

ЗК04. Здатність працювати в міжнародному контексті.

СК01. Здатність розв'язувати комплексні проблеми, виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

СК02. Здатність застосувати сучасні методології, методи та інструменти теоретичних та емпіричних досліджень у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

СК04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти, забезпечувати якість виконуваних досліджень та дотримання права інтелектуальної власності.

СК03. Здатність проектувати, моделювати, розробляти нові технології, методики і засоби у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

СК05. Здатність розробляти проекти у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти та управляти ними, презентувати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та іноземною мовами.

Результати навчання (РН):

РН 1. Мати передові концептуальні і методологічні знання, загальний науковий кругозір, необхідні для критичного аналізу та переоцінки наявних знань і професійних практик у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

РН 2. Розуміти загальні принципи, методи освітніх наук, а також загальну методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти та у викладацькій практиці.

РН 3. Мати дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, розв'язання значущих проблем у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

РН 5. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

РН 7. Розробляти та досліджувати концептуальні та інші моделі педагогічних ситуацій, нових методик, інструментів тощо, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти та у дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН 9 Розробляти та реалізовувати наукові та/або прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі науково-прикладні проблеми у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти з урахуванням правових, етичних та економічних аспектів, забезпечувати захист інтелектуальної власності.

Soft skills (т. зв. «м'які навички», «соціальні навички», «універсальні навички» чи «навички успішності»): навички комунікації; здатність брати на себе відповідальність; вміння налагоджувати міжособистісні контакти; працювати в команді; розуміння важливості дедлайнів; здатність логічно і системно мислити; креативність; вміння прогнозувати, гнучкість, швидка адаптація до змін та інше.

Методи навчання: проблемні, проблемно-пошукові, інтерактивне навчання (диспути, дискусії, круглі столи, тренінги, мозкові атаки, презентації, ділові й рольові ігри тощо).

5. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек-	Прак-	Сам. роб.		*Форма
-------------------------------	--------	------	-------	-----------	--	--------

		ці	тичні		Конс.	контролю / Бали
Змістовий модуль 1. Науково-дослідницька діяльність, її структура						
Тема 1. Теоретичні та методологічні основи дослідження в спеціальній освіті. Підходи до вивчення предмета дослідження в різних концепціях, теоріях та підходах. Вибір ракурсу теоретичного аналізу предмета дослідження та його відображення в теоретичному розділі тексту роботи.	16	2	2	12		ДБ, РМГ/ (макс. кі- сть балів за практ. заняття – 12) \ 12
Тема 2. Оцінювання та впорядкування наукової інформації, обґрунтування методологічних підходів, теоретичних і емпіричних методів науково-педагогічних досліджень проблем спеціальної освіти відповідно до професійного спрямування, теоретико-методичних засад організації і проведення науково-дослідної роботи з проблеми наукового пошуку.	18	2	2	12	2	ДС, РМГ, ІРС \12
Тема 3. Емпіричне дослідження із спеціальної педагогіки. Різні методології його побудови та проведення. Якісне дослідження та його методи; розробка та адаптація діагностичного інструмента. Констатувальне дослідження в спеціальній педагогіці: організація, дизайн; його презентація в матеріалах дисертації. Формувальне/розвивальне дослідження в спеціальній педагогіці, його методологія. Особливості проведення та опису формувальної частини експериментального дослідження. Обробка та презентація результатів дослідження, підведення його підсумків.	28	2	4	20	2	ДС, РМГ, ІРС \24
Разом за модулем 1	62	6	8	44	4	48

Змістовий модуль 2. Методика створення авторських методик у дисертаційному дослідженні						
Тема 4. Принципи, особливості планування, методи, структура і технології теоретичних та експериментальних досліджень. Розроблення освітніх моделей, корекційних програм або авторських методик у дисертаційному дослідженні.	28	2	2	22	2	ТР, РМГ, ІРС \12
Тема 5. Формування практичних умінь і навичок графічного оформлення освітніх моделей.	30	2	4	22	2	ДС, РМГ, ІРС \24
Разом за модулем 2	58	4	6	44	4	36
Всього годин / Балів	120	10	14	88	8	84
ІНДЗ						16
Всього годин / Балів	120	10	14	88	8	100

Примітки: ¹/ Moodle, Zoom – може застосовуватися одна з платформ або їхній симбіоз для здобувачів освіти з індивідуальним планом навчання та/або під час реалізації освітнього процесу в Університеті у дистанційному режимі, відповідно до Положення про електронний курс навчальної дисципліни у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, наказів ректора

² / *Методи та форми контролю:* ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, аналітичне есе, УО – усне опитування тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Тема	Кількість годин
1. Теоретичні та методологічні основи дослідження в спеціальній освіті. 1) Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу: а) Ознайомитись зі змістом основних нормативних документів спеціальної освіти дітей з особливими потребами в Україні (Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про охорону дитинства», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», виписати статті, що стосуються освіти дітей з особливими потребами. б) Підготувати порівняльну таблицю «Підходи до вивчення предмета дослідження в концепціях, теоріях та підходах різних науковців та наукових шкіл».	12

2. Оцінювання та впорядкування наукової інформації. 1) Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу. 2) Підготувати реферат «Теоретико-методичні засади організації і проведення науково-дослідної роботи з проблеми наукового пошуку».	12
3. Етапи дослідження в спеціальній педагогіці. 1) Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу. 2) Підготувати мультимедійну презентацію на тему: «Етапи дослідження в спеціальній педагогіці».	20
4. Принципи, особливості планування, методи, структура і технології теоретичних та експериментальних досліджень. 1) Опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу. 2) Підготувати презентації: «Алгоритм розроблення освітніх моделей, корекційних програм або авторських методик у дисертаційному дослідженні».	22
5. Формування практичних умінь і навичок графічного оформлення освітніх моделей. 1) Самостійне опрацювання теоретичних основ матеріалу. 2) Підготовка і презентація зразків графічного оформлення освітніх моделей.	22
Разом	88

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (навчальний проект)

Індивідуальне науково-дослідне завдання – це вид науково-дослідної роботи здобувача освіти, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета науково-дослідного завдання: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування теоретичних знань із ОК, удосконалення навичок самостійної науково-дослідної діяльності.

Вид – науково-практичний проект «Авторська методика дослідження проблем розвитку зв'язного мовлення дітей з інтелектуальними труднощами».

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	2
Обґрунтоване розкриття змісту, форм та методів роботи з дітьми, які мають порушення інтелектуального розвитку.	10
Творчий підхід до виконання ІНДЗ	2
Якість графічного оформлення роботи	2
Разом	16

6. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компонента «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» здійснюється на основі результатів поточного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки». Завдання

поточного контролю – перевірка навчальних досягнень студентів. Оцінювання здійснюється за **100-бальною** шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, захист проєктів, виступи на практичних заняттях, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у *таблиці 2* силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. За активність на заняттях здобувач освіти може додатково отримати до 20 % максимального поточного бала, але при цьому сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати, як правило, **100**.

Залік викладач виставляє за результатами поточної роботи здобувача освіти без планування, проведення модульних контрольних робіт за умови, що здобувач освіти виконав ті види навчальної роботи, які визначено силабусом ОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи.

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. *Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти* передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної доброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час робіт, заліку заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до [Кодексу академічної доброчесності](#) Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов’язковим. За об’єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за програмою подвійного диплома, з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком, в онлайн режимі (за погодженням із деканом факультету).

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проєкту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) навчальної дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передусє семестру початку вивчення освітнього компонента, або першого місяця від початку семестру, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання (ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки <https://vnu.edu.ua/uk/normativno-pravova-baza>).

V. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль знань здобувачів освіти з ОК «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час *поточного контролю* за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силябусом освітнього компонента «Технології створення авторських методик у дисертаційному дослідженні» в діапазоні від 0 до 100 балів. Мінімальна позитивна кількість балів, як правило, – 60.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100.

VI. Шкала оцінювання

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
10-12 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
6-9 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки
1-5 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
0 балів	Оцінюється відповідь здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси.

Основна

1. Корягін М. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / М. В. Корягін, М. Ю. Чік. К. : Алерта, 2014. 620 с.
2. Ладанюк А.П., Власенко Л.О., Кишенько В.Д. Методологія наукових досліджень. Видво: «Ліра-К», 2018. 352 с. 4.
3. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Організація наукового дослідження. Вид-во: «Центр навчальної літератури», 2017. 136 с.

4. Методологія і методи наукових досліджень. Навчальний посібник / [Лівінський О.М., Курок О.І., Гридякін В.М., Зінченко В.П.] Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 196 с.

5. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с

6. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / М. Мальська, Н. Паньків. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с.

7. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко. К.: РНКЦ «ДІНІТ», 2000. 259 с

Інформаційні ресурси

- <http://osvita.org.ua> – освітній портал (каталог освітніх ресурсів, новини освіти)
- <http://www.mon.gov.ua> – офіційний сайт МОН України
- wiki.vnu.edu.ua